

Nové lokality zriedkavých neofytov flóry Slovenska

New localities of rare neophytes of the flora of Slovakia

VIERA FERÁKOVÁ

Katedra botaniky PríF UK, Révová 39, 811 02 Bratislava 1

New sites of *Panicum dichotomiflorum*, *Senecio inaequidens* and *Chenopodium pumilio* – rare neophytes of the flora of Slovakia were recorded. All three aliens were found in the phytogeographic region of *Pannonicum*. Slovak vernacular names of *P. dichotomiflorum* var. *geniculatum* and *S. inaequidens* are proposed.

V súvislosti s uplatňovaním národnej stratégie ochrany biodiverzity, aktivitami gestorskej skupiny pre invázne druhy pri Štátnej ochrane prírody SR v Banskej Bystrici, ako aj s pokračujúcou inventarizáciou neofytov v urbánnej flóre Bratislavy zaujímame sa o rozšírenie najmä invázných a potenciálne invázných druhov.

V predkladanom príspevku chceme informovať o nových lokalitách troch, zatiaľ zriedkavo sa vyskytujúcich neofytov, ktoré sú zaradené v Predbežnom zozname nepôvodných, invázných a expanzívnych cievnatých rastlín Slovenska (Gojdičová et al. 2002) v skupine potenciálne invázne, resp. zavlečené. Dva z nich *Senecio inaequidens* (vzhľadom na nedávne zistenie jeho výskytu na Slovensku) a *Panicum dichotomiflorum* neboli zohľadnené v publikácii Marhold et al. (1998).

Prvý údaj sa týka novej lokality druhu *Panicum dichotomiflorum* Michx. – prosa vidlicokvetého. Jehlík (1998a) ho charakterizoval ako druh domáci „približne vo východní polovine USA, v severním Mexiku a na Antilách“. V rámci rozľahlého druhotného areálu bol zaznamenaný aj v Rakúsku, Českej republike a Slovenskej republike. Jeho rozšírenie v oboch republikách zmapoval Slavík (in Jehlík l. c., pp. 388, 389). V ČR, za obdobie od prvého Jehlíkovho nálezu v r. 1970 v Kolíne, sa udáva celkove 20 lokalít, iba z Čiech, žiadny zo Sliezska ani Moravy. V SR bolo doteraz známych 5 údajov o výskyte, všetky z oblasti panónskej kveteny (Bratislava, Levice, Zlaté Moravce, Šurany a Čierna nad Tisou), pričom Jehlík považuje za prvý z nich Eliášov zber (Západoslovenský kraj, okres Bratislava – mesto, železničná stanica Bratislava – filiálka, Eliáš 1978, SAV – prechodný typ). Ako vyplýva z prehľadu rozšírenia na Slovensku (Jehlík 1998a), všetky doterajšie zbery pochádzajú zo železničných staníc a na tomto type stanovišťa sme našli proso vidlicokveté aj na novej lokalite v Leopoldove (Leopoldov, železničná stanica, leg. Feráková,

27. 10. 2001, SLO). Dobře vyvinutý exemplár rástol na severnej strane staničnej budovy. V blízkom okolí sa sporadicky vyskytovali druhy: *Atriplex tatarica*, *Cynodon dactylon*, *Poa annua*, *Polygonum aviculare* agg., z neofytov s. l. boli v objekte stanice zastúpené *Bassia scoparia*, *Brassica napus* subsp. *napus*, *Lolium multiflorum*, *Xanthoxalis corniculata* a *Oxybaphus nyctagineus*, ktorý na lokalite registrujeme nepretržite od r. 1973.

V rámci druhu sa rozoznávajú dve variety. Nominátnu var. *dichotomiflorum*, ku ktorej patrí i náš zber, Jehlík (1998a) považuje za v ČR a SR zdomácnený taxón, kým „robustnejší a fenologicky poněkud o něco pozdější morfortyp“ var. *geniculatum* (Wood) Fernald za zriedkavejší, na územie Českej republiky novozavliekaný. Proso vidlicokveté **kolienkaté**⁺ bolo prvýkrát zaznamenané v r. 1975 v Děčine, v r. 1998 sa udávalo už zo 16 lokalít, ale na Slovensko pravdepodobne doteraz nepreniklo.

Druhým zriedkavým neofytným taxónom je *Senecio inaequidens* DC. – starček **úzkolistý*** (syn. *S. reclinatus* auct., non L., *S. vimineus* auct., non Harvey, *S. harveianus* auct., non Mac Owan), druh juhoafrického pôvodu, ktorý sa šíri v sekundárnom areáli na európskom kontinente, kam bol zavlečený ako vlnový adventív, v súčasnosti hlavne agestochórne, smerom od západu na východ. Chater & Walters (1976) ho udávali ako naturalizovaný druh iba v severnom Taliansku, Belgicku a Francúzsku. Neofytný výskyt je v súčasnosti zaznamenaný okrem uvedených krajín vo Veľkej Británii, v Holandsku, Nemecku (už aj vo východnej časti), Rakúsku, Maďarsku a v Poľsku. Prvú lokalitu v Českej republike objavil Jehlík v r. 1997 na labskom prekladisku v Děčine. Ten istý autor oznámil aj prvý a do nášho nálezu jediný výskyt taxónu na Slovensku v prístave pri Komárne (Jehlík 1998b). Mandák & Bímová (2001), ktorí našli *Senecio inaequidens* na ďalšej lokalite v ČR, v severných Čechách (Horní Pojizeří, Harrachov, okr. Semily), podali aj podrobnú charakteristiku pôvodného a sekundárneho areálu druhu ako aj cenologické údaje. Rozšírenie taxónu v Rakúsku charakterizovali Adler et al. (1994) slovami: „in Ausbreitung, u. z. T. vielleicht in Einbürgerung begriffen“ a udávajú ho z Viedne, Horného Rakúska, Štajerska a Tirolska. Zatiaľ nebol nájdený v Burgenlande, ako vyplýva aj zo zoznamu taxónov v regionálnej flóre Fischer & Fally (2000).

Opis bratislavskej lokality. Nová lokalita *S. inaequidens*, ktorú sme objavili v r. 1998, sa nachádza v bratislavskom intraviláne: Bratislava II., Plynárenská ulica, neďaleko severného východu z dunajského riečneho prístavu (leg. V. Feráková 20. 8. 1998, SLO). Zatiaľ sme zaznamenali iba ojedinelý exemplár a predpokladaný výskyt priamo v prístavnom areáli, s ktorým by mohol súvisieť aj Jehlíkov nález v prístave v Komárne, sa nám v priebehu vegetačného obdobia r. 1999 – 2001 nepodarilo potvrdiť. Nápadnú rastlinu starčeka úzkolistého v plnom kvete sme spozorovali na okraji chodníka susediaceho s parkovo upravenou plochou s *Juniperus chinensis* a ruderálnym porastom, ktorého druhové zloženie bolo najbližšie k spoločenstvu *Tanaceto-Artemisietum vulgaris* zo zväzu *Dauco-Melilotion*. V tom istom spoločenstve zaznamenali druh

Mandák & Bímová (2001). Čas kvitnutia, ktorým sa citovaní autori vo svojom článku podrobnejšie zaoberajú, súhlasí s údajmi z južnej Afriky a západnej Európy (august – september). Ešte v októbri boli na rastline nažky, časť z nich bola sterilná. Semená z plnohodnotných diaspór nazbieraných v septembri klíčili bez dormancie, avšak zistené percento klíčivosti (10% vyklíčených semien pri teplote 21 – 23 °C) nepovažujeme vzhľadom na obmedzené množstvo materiálu za dostatočne hodnoverný údaj. Podobne ako rakúski a českí kolegovia predpokladáme možnosť ďalšieho šírenia tohto, na viacerých európskych lokalitách invázne sa správajúceho, neofyta.

***Chenopodium pumilio* R. Br.** – mrlík nízky možno v našej flóre charakterizovať ako adventív, pôvodný v Austrálii a na Novom Zélande, známy z viacerých lokalít v Čechách a najmä na južnej Morave, zavliekaný prevažne s vlnou. Prehľad rozšírenia v bývalom Československu podali Hejný & Schwarzová (1978), podľa ktorých prvý výskyt na Slovensku bol zaznamenaný v Kútoch (Picbauer 1926 BRNU), neskôr v Podunajskej nížine (Zlatná na Ostrove, Weber 1936 PR), ďalšia lokalita v Hroboňove (Hejný 1973), všetky novšie zbery pochádzajú z lokalít v Záhorskej nížine (Schwarzová 1976 SLO), kde jedine sa považuje výskyt mrlíka nízkeho za stabilizovaný.

Doplňujúce údaje možno nájsť v diele Květena České republiky, kde rod spracovali Dostálek et al. (1990). V publikácii Marhold et al. (1998) sa *Ch. pumilio* označuje ako druh trvale zdomácnený. Gojdičová et al. (2002) ho zaradili medzi zavliekané druhy. Novozaznamenaný výskyt v Bratislave (Bratislava IV, mestská časť Devín, Brigádnická ulica, leg. Feráková 7. 10. 2000, SLO) má podľa nášho názoru prechodný charakter a ako sme dodatočne zistili, vysoko pravdepodobne súvisí so zavlečením diaspór s pieskom zo Záhoria.

Pre ďalšie dva nepôvodné druhy, ktoré sa v slovenskej flóre zväčša považujú za efemerofyty (*Amaranthus deflexus* a *Commelina communis*), sme od roku 1998 zaznamenali tiež nové lokality na území bratislavskej sídelnej aglomerácie a prikláňame sa skôr k ich hodnoteniu vyšším stupňom naturalizácie, na úrovni epekofytov.

Nomenklatorická poznámka

+ na pomenovanie tejto, na Slovensku zatiaľ nezaznamenatej, variety používame preklad vedeckého epiteta. Meno druhu, nezohľadneného in Marhold et al. (1998), čiže aj nominátnej variety uvádzame v súhlase s publikáciou Jehlík (1998a).

* pre *Senecio inaequidens* navrhujeme uplatniť druhové národné meno, ktoré zaviedli Mandák & Bímová (2001) aj v slovenskom odbornom názvosloví.

Záver

Novozistené lokality neofytov flóry Slovenska *Panicum dichotomiflorum* a *Senecio inaequidens* potvrdzujú mienku viacerých autorov, že tieto druhy, vzhľadom na ich klimatickú a cenologickú charakteristiku majú predpoklad ďalšieho rozširovania sekundárneho areálu a postupujúcej naturalizácie.

Doplňujeme stručnú poznámku k súčasnému výskytu ďalších troch neofytných druhov zaznamenaných v intraviláne Bratislavy. Pre dva taxóny navrhujeme národné názvy.

Pod'akovanie

Ďakujem RNDr. Vladimírovi Jehlíkovi, DrSc. za revíziu xeroxu položky a cenné poznámky k infraspecifickej variabilite *Panicum dichotomiflorum*, Dr. T. Schwarzovej, CSc. za informácie o *Chenopodium pumilio*.

Literatúra

- Adler W., Oswald K. & Fischer R., 1994: Exkursionsflora von Österreich. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart & Wien.
- Dostálek J. ml., Hejný S., Husák Š. & Schwarzová T., 1990: *Chenopodium* L. – merlík. – In: Hejný S. & Slavík B. (eds), Květena České republiky 2. Academia, Praha, pp. 223 – 265.
- Fischer M. A. & Fally J., 2000: Pflanzenführer Burgenland. Eigenverlag Mag. Dr. Josef Fally, Deutschkreutz.
- Gojdičová E., Cvachová A. & Karasová E., 2002: Predbežný zoznam nepôvodných, invázných a expanzívnych cievnatých rastlín Slovenska (Druhá verzia). – Ochrana prírody, Banská Bystrica, 19: (in press).
- Hejný S. & Schwarzová T., 1978: *Chenopodium pumilio* R. Br. in der Tschechoslowakei. – Acta Bot. Slov. Acad. Sci. Slov., Ser. A, Bratislava, 3: 41 – 53.
- Chater A. O. & Walters S. M., 1976: *Senecio* L. – In: Tutin T. G. et al. (eds), Flora Europaea 4. Cambridge University Press, Cambridge et al., pp. 191 – 205.
- Jehlík V., 1998a: Cizí expanzivní plevele České republiky a Slovenské republiky. Academia, Praha.
- Jehlík V., 1998b: *Senecio inaequidens* a *Atriplex heterosperma* – nové invazní rostliny také na Slovensku. – In: Eliáš P. (ed.), Invázie a invázne organizmy II. Abstrakty a program. Slovenský národný komitét SCOPE & Katedra ekológie FZKI SPU Nitra, Nitra, p. 23.
- Mandák B. & Bímová K., 2001: Nový druh jihoafrického starčku v České republice. – Zprávy Čes. Bot. Společn., Praha, 36: 29 – 36.
- Marhold K. et al. 1998: Paprad'orasty a semenné rastliny. – In: Marhold K. & Hindák F. (eds), Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. – Checklist of non-vascular and vascular plants of Slovakia. Veda, Bratislava, pp. 333 – 687.